Mérimée

Venus Din Ille

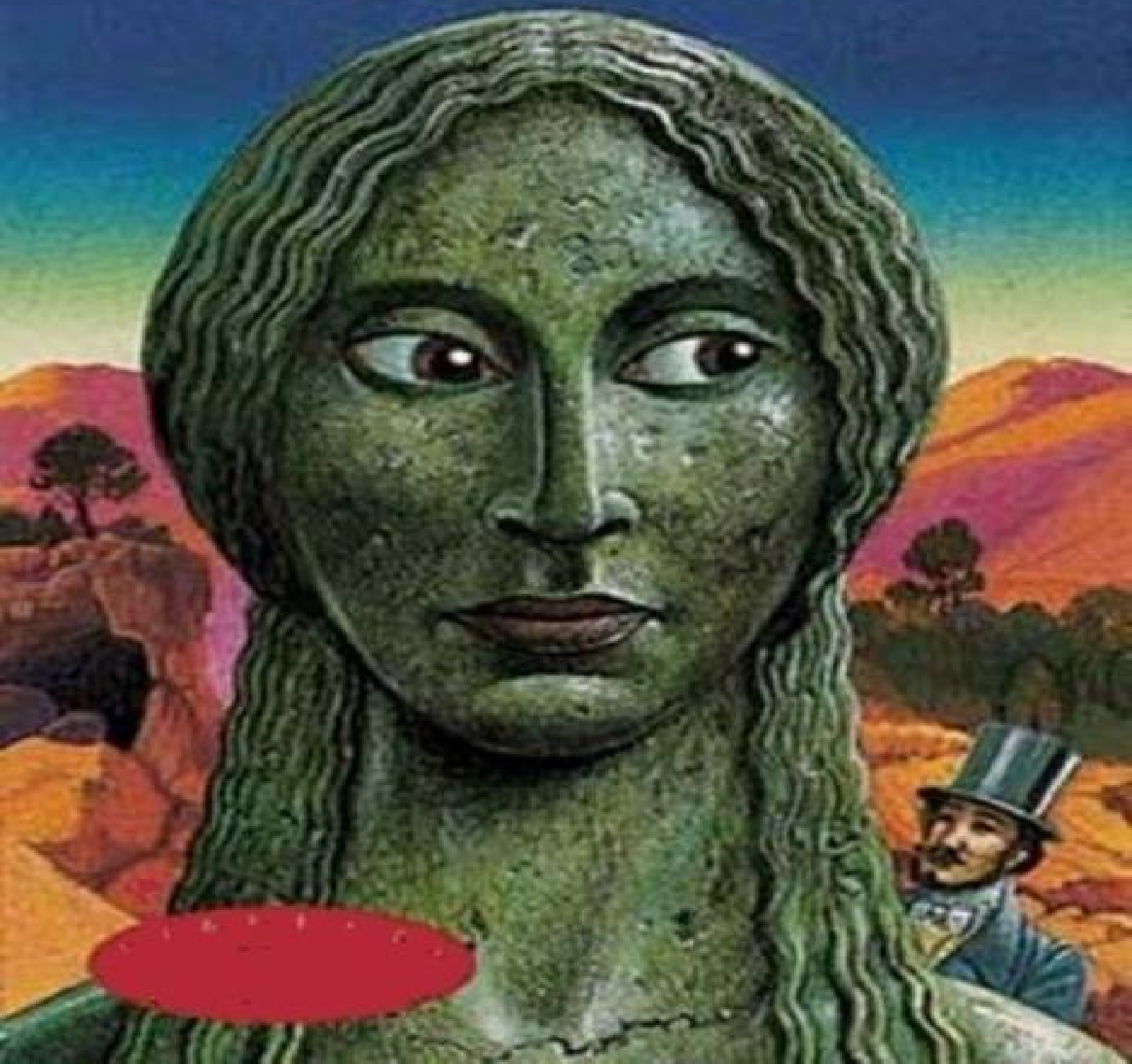

PROSPER MERIMÉE
VENUS DIN ILLE

Coboram ultima colină a muntelui Canigou şi, deşi soarele apusese, desluşeam pe câmpie casele orăşelului Ille, către care mă îndreptam.

— Ştii, îi spusei catalanului care îmi servea drept călăuză din ajun, ştii, nu-i aşa, unde locuieşte domnul de Peyrehorade?

— Ba bine că nu! exclamă el, îi cunosc casa tot aşa cum mi-o cunosc pe a mea şi dacă n-ar fi atât de întuneric, aş putea chiar să v-o arăt. E casa (cea mai frumoasă din Ille. E om bogat domnul de Peyrehorade şi îşi însoară feciorul cu una şi mai avuta ca el.

— Şi când are loc căsătoria? Curând? îl întrebai eu.

— Zilele astea! s-ar putea să fi şi tocmit lăutari pentru nuntă. Astă-seară, poate, mâine, poimâine, ştiu eu? Nunta va avea loc la Puygarrig, căci domnişorul se însoară cu domnişoara de Puygarrig. Ehei, o să fie tare frumos!

Mă recomanda domnului de Peyrehorade un prieten al meu, domnul de P. Îmi spusese că e un anticar foarte instruit şi de-o amabilitate care nu se dezminţise niciodată. Îmi mai spusese că o să-i facă mare plăcere să-mi arate toate ruinele aflate la zece leghe împrejur. Mă gândeam, deci, că o să-mi fie de mare folos să vizitez împrejurimile din Ille, după câte ştiam bogate în monumente antice şi medievale. Această căsătorie, de care abia acum auzeam, îmi dădea peste cap toate planurile.

„O să le stric cheful", îmi spuneam eu. Dar eram aşteptat; îl vestise domnul de P, trebuia să mă prezint neapărat.

— Pun prinsoare, domnule, îmi spuse călăuza, când sfârşisem de coborât şi ajunsesem în câmpie, pun prinsoare pe-o ţigară că ştiu pe de rost ce anume veţi face la domnul de Peyrehorade.

— Ei, răspunsei eu întinzându-i o ţigară, nici nu e prea greu de ghicit. La ora asta, după ce-ai coborât şase leghe în Canigou, problema numărul unu e să mănânci.

— Da, dar mâine? Iată, pun pariu că veniţi la Ille ca să vedeţi idolul. M-am gândit la asta când v-am văzut desenând sfinţii din Serrabona.

— Idolul! Ce idol? întrebai eu plin de curiozitate.

— Cum, nu v-a povestit nimeni la Perpignan că domnul de Peyrehorade a găsit un idol îngropat în pământ?

— Pesemne o statuie de pământ ars sau argilă?

— Nu, de aramă. Ai putea să faci din el o groază de gologani de aramă. E tot atât de greu cât un clopot de biserică. L-am găsit îngropat în pământ la rădăcina unui măslin.

— Erai deci de faţă când a dat de el?

— Da, domnule. Acum două săptămâni, domnul de Peyrehorade ne-a poruncit, mie şi lui Jean Coli, să scoatem din pământ un măslin bătrân care degerase iarna trecută, iarnă, după cum ştiţi, neobişnuit de aspră. Jean Coli săpa cu râvnă, când deodată sapa se izbeşte de ceva. S-a auzit *biuum,* ca şi cum ar fi lovit un clopot. „Ce-i asta?" îi spun eu. Săpăm mai departe, săpăm, şi iată că deodată iese la iveală o mână neagră, parcă un mort şi-ar fi scos mâna din groapă. M-au trecut sudorile de spaimă. Mă duc şi-i spun boierului: „Stăpâne, zic, sunt sub măslin şi rămăşiţe omeneşti! Ar trebui să chemăm preotul." „Ce fel de rămăşiţe omeneşti? zice el. Ia hai să văd." Când dădu cu ochii de mâna aceea neagră, strigă: „O antichitate! O antichitate!" Ai fi zis că găsise cine ştie ce comoară. Pune mâna pe-o sapă şi începe să sape din răsputeri, mai dihai decât noi doi.

— Şi ce aţi găsit?

— O femeie mare, neagră, goală-goluţă, fie-mi cu iertăciune, domnule, cu totul şi cu totul de aramă; domnul de Peyrehorade ne-a spus că-i un idol de pe vremea păgânilor din timpul lui Carol cel Mare!

— Trebuie să fie vreo Madonă de bronz din cine ştie ce mănăstire nimicită.

— O Madonă! păi cum! Mi-aş fi dat seama cât ai clipi, dacă aş fi fost o Madonă. E un idol, pe cinstea mea: se vede după chip. Are nişte ochi mari, albi, care te ţintuiesc locului. Se uită la tine, de parcă ar vrea să-ţi spună ceva, şi fără vrere, cobori privirea în pământ.

— Zici ca are ochi albi? Sunt fără îndoială încrustaţi în bronz. O fi poate vreo statuie romană.

— Romană! Să ştii că asta e. Domnul de Peyrehorade zice că este *o romană.* Îmi dau seama că sunteţi tot atât de învăţat ca şi el.

— E întreagă? Nu-i lipseşte nimic?

— Nu-i lipseşte nimic. Nimic. E întreagă şi mai arătoasă decât statuia de ipsos vopsită a lui Ludovic-Filip de la primărie. Cu toate astea, chipul idolului mi s-a părut plin de răutate. Te priveşte de parcă ar vrea să-ţi facă un rău.

— Ce rău? Ţi-a făcut vreun rău?

— Mie nu. Să vă spun cum a fost. Ne-am apucat patru oameni să ridicăm idolul în picioare, cu domnul de Peyrehorade, care şi el trăgea de funie, deşi n-are, bietul om, vlagă nici cât un pui de găină! Cu multă caznă am pus-o în picioare. Luasem o bucată de ţiglă ca s-o proptesc, când buf! a căzut grămadă pe spate. Am strigat: „Păzea”. Dar până să strig eu, i-a şi prins sub ea piciorul lui Jean Coli.

— I l-a strivit cumva?

— Ba i l-a rupt, cum ai rupe în două un arac! Vai de capul lui! M-au apucat furiile, ce să zic. Îmi venea să iau sapa şi să fac bucăţi idolul, dar domnul de Peyrehorade nu m-a lăsat. I-a dat nişte bani lui Jean Coli, care de două săptămâni, de când cu întâmplarea asta nenorocită, nu s-a mai dat jos din pat, şi doctorul zice că, după cât se pare, o să-şi târască piciorul toată viaţa. Mare păcat, zău aşa. Era cel mai bun alergător din împrejurimi, şi cel mai bun aruncător de minge, dacă îl lăsăm deoparte pe domnişorul nostru. Ce amărât a fost domnul Alphonse de Peyrehorade nu vă mai spun, căci Coli era tovarăşul lui de joc. Nu te mai săturai să-i vezi cum îşi aruncau mingea. Paf! paf! nu atingea niciodată pământul.

Vorbind aşa, am intrat în Ille, şi peste puţin timp mă aflam în faţa domnului de Peyrehorade. Era un moşneag mărunţel, dar încă în putere şi vioi, pudrat, cu nasul roşu, cu o înfăţişare jovială şi ironică. Înainte de a deschide scrisoarea domnului de P., m-a poftit să iau loc la masă, o masă copioasă, şi m-a prezentat soţiei, şi fiului său ca pe-un arheolog ilustru, care trebuia să scoată provincia Roussillon din uitarea în care o lăsase indiferenţa savanţilor.

În timp ce mâncam cu poftă, căci aerul tare, de munte, îmi deschisese pofta de mâncare, cercetam cu luare-aminte gazdele. Spusei un cuvânt domnului de Peyrehorade; trebuie să adaug că era neastâmpărul în persoană. Vorbea, mânca, se scula, alerga în bibliotecă, îmi aducea cărţi, mi-arăta stampe, îmi turna să beau; nu sta locului nici măcar două minute. Soţia lui, cam rotofeie, ca mai toate catalanele după vârsta de patruzeci de ani, mi se părea o provincială în toată legea, ocupată doar cu gospodăria şi grijile casei. Deşi ce era pe masă ar fi ajuns la cel puţin şase persoane, ea alergă la bucătărie, puse să se taie câţiva porumbei, porunci mălai copt, deschise nu ştiu câte borcane de dulceaţă. Într-o clipă, pe masă îşi făcură apariţia o sumedenie de farfurii şi sticle încât aş fi murit fără îndoială de indigestie dacă m-aş fi apucat să gust numai din tot ce mi se oferea. Totuşi, la fiecare fel pe care-l refuzam, trebuia să găsesc noi scuze. Se temea că nu mă simt

bine în Ille. În provincie nu prea ai de unde alege, şi parizienii sunt atât de dificili!

În timp ce părinţii săi umblau de colo-colo, domnul Alphonse de Peyrehorade nu se clinti din loc, rămânând nemişcat, aidoma unui Term. Era un tânăr voinic, de vreo douăzeci şi şase de ani, cu o figură frumoasă şi regulată, dar lipsită de expresie. Statura şi formele lui atletice justificau reputaţia de neobosit jucător de *paume*[1] de care se bucura în împrejurimi. În seara aceea era îmbrăcat cu eleganţă, exact după fotografiile ultimului număr din *Jurnalul Modelor.* Dar mi se părea că veşminltele îl stinghereau; sta ţeapăn de parcă înghiţise un băţ, în vestonul său de catifea, şi se întorcea cu tot trupul. Mâinile lui mari şi arse de soare, cu unghiile tăiate scurt, contrastau în mod ciudat cu costumul. Mâini de muncitor ce ieşeau din mânecile unui dandi. De altfel, deşi m-a examinat din cap până-n picioare foarte curios, în calitatea mea de parizian, nu-mi adresă cuvântul decât o singură dată toată seara, şi asta spre a mă întreba de unde am cumpărat lanţul ceasului de buzunar.

— Ah! dragul meu oaspete, îmi spune domnul de Peyrehorade când cina era pe sfârşite, acum eşti în casa mea şi voi pune stăpânire pe dumneata. Nu te slăbesc deoât după ce-am să-ţi arăt tot ce cred eu demn de văzut în munţii noştri. Trebuie să înveţi să cunoşti Rousillonul acesta al nostru şi să-i faci dreptate. Nici nu ştii câte minunăţii se ascund aici. Monumente feniciene, celtice, romane, arabe, bizantine, am să-ţi arăt totul, de-a fir-a-păr. Am să te duc pretutindeni, n-o să te cruţ de loc, am să-ţi arăt până şi ultima cărămidă.

Un acces de tuse îl sili să-şi întrerupă vorba. Am profitat de ocazie ca să-i spun că aş fi dezolat să-l deranjez într-un moment atât de important pentru familia sa. I-am spus că mi-ar fi de ajuns sfaturile lui preţioase în legătură cu excursiile pe oare urmează să le fac, şi că nu e neapărat necesar să se obosească pentru a mă însoţi.

— Ah! vorbeşti de căsătoria fiuluii meu, exclamă el, întrerupându-mă. O nimica toată. Va avea loc poimâine. O să te rog să iei parte la nunta care se va desfăşura de altfel în familie, căci mireasa e în doliu după o mătuşă pe care o moşteneşte. N-o să fie nici petrecere, nici dans. Păcat ai fi avut prilejul să le vezi dansând pe catalanele noastre. Sunt frumoase foc şi poate ţi-ar fi venit pofta să-l imiţi pe Alphonse. Vorba zicalei: O căsătorie aduce după sine alta. După nuntă, adică sâmbătă, sunt liber, şi-o să începem să batem coclaurile. O nuntă, în provincie, nu e decât o plictiseală în plus, mai ales pentru un parizian sătul de petreceri şi încă o nuntă fără dans! Îţi cer

iertare! Totuşi, vei vedea o mireasă, o mireasă, o să vorbim noi pe urmă… Dar dumneaita eşti un om serios, nu mai ai ochi pentru femei. Am să-ţi arăt altceva mai interesant. Da, am să-ţi arăt altceva! Îţi rezerv o surpriză grozavă pentru mâine.

— Doamne! îi spusei, e greu să ai o comoară în casă fără ca oamenii să nu afle. Cred că ghicesc surpriza pe oare mi-o pregăteşti. Dar dacă e vorba de statuia dumitale, descrierea pe care mi-a făcut-o călăuza mea n-a avut darul decât să-mi aţâţe curiozitatea şi să-mi trezească dorinţa de-a o admira.

— Ah! ţi-a vorbit de idol, căci astfel au poreclit-o pe frumoasa mea Venus Tur dar nu vreau să mai rostesc un cuvânt. Mâine, la lumina zilei, o vei vedea cum trebuie, şi o să-mi spui dacă am sau nu dreptate s-o consider o capodoperă. Zău! Ai picat tocmai la timp. Sunt inscripţii pe care eu, biet ignorant, le explic în felul meu dar altfel le dezleagă un savant din Paris! O să râzi, poate, de interpretarea mea căci am făcut o dare de seamă eu, acesta care îţi vorbesc, bătrân anticar de provincie, m-am lansat. Vreau să ia foc presa. Dacă vrei s-o citeşti şi să faci unele îndreptări, aş putea spera. De pildă, sunt tare curios să ştiu cum vei traduce inscripţia de pe soclu: *CAVE… Dar* mi vreau încă să-ţi cer nimic! Pe mâine, pe mâine. Niciun cuvânt mai mult despre Venus.

— Bine faci, Peyrehorade, spuse soţia lui. Dă-i pace cu idolul tău. Nu-l laşi nici să-i tihnească mâncarea. A văzut dumnealui la Paris statui mult mai frumoase decât statuia ta. La Tuilleries există duzine, şi tot de bronz.

— Ca să vezi ce înseamnă ignoranţa, sfânta ignoranţă a provincialilor! o întrerupse domnul de Peyrehorade. Cum poţi compara o antichitate admirabilă cu figurile plate ale lui Coustou!

Cu câtă lipsă de respect vorbeşte menajera mea de Dumnezeu!

— Ştii că soţia mea voia să toipesc statuia şi să fac din ea un clopot pentru biserica noastră? L-ar fi inaugurat cu plăcere. O capodoperă a lui Miron1, domnule!

— Capodoperă! Capodoperă! frumoasă capodoperă, care a zdrobit piciorul unui om!

— Nevastă, vezi? zise domnul de Peyrehorade cu glas hotărât, întinzând spre ea piciorul drept vârât într-un ciorap de mătase chinezească, dacă Venus mi-ar fi zdrobit acest picior, n-aş fi regretat.

— Doamne! Peyrehorade, cum poţi vorbi aşa.? Noroc, că omul se simte mai bine… Şi apoi, nu-mi face nicio pilăcere să mă uit la statuia asta care aduce nenorociri. Bietul Jean Coli!

— Rănit de Venus, domnule, zise domnul de Peyrehorade râzând jovial, rănit de Venus, şi se mai plânge puşlamaua:

Veneris nec proemia noris 2 *Cine n-a fost rănit de Venus?*

Domnul Alphonse, care înţelegea franceza mai bine decât latina, îmi făcu cu ochiul, complice, şi imă privi ca şi cum m-ar fi întrebat: „Şi dumneavoastră, un parizian, înţelegeţi?". Cina se sfârşi. De altfel, de-o oră nici nu mai mâncam. Mă simţeam istovit, nu mai eram în stare sămi ascund căscatul. Căscam tot mai des. Doamna de Peyrehorade luă seama cea dinţii şi ne dădu de ştire că era timpul să mergem la culcare. Începu să se scuze din nou, cerându-şi iertare pentru culcuşul pe care mi-l pregătise. Nu voi dormi ca la Paris. E aşa de rău în provincie! Trebuie să-nţeleg şi să-ncerc să-i iert pe cei din Roussillon. Deşi am asigurat-o că, după ce umblasem atât prin munţi, chiar şi-o mână de paie ar fi pentru mine un culcuş împărătesc, nu înceta să mă roage să le iert unor bieţi ţărani că nu mă tratează atât de bine cum ar fi dorit. Am urcat, în fine, în camera ce-mi era destinată, însoţit de domnul de Peyrhorade. Scara, ale cărei trepte superioare erau din lemn, se sfârşea într-un coridor pe care dădeau mai multe camere.

— În apartamentul din dreapta, zise gazda mea, va locui viitoarea doamnă Alphonse. Camera dumitaie este la celălalt capăt al coridorului. Îţi dai seama, adăugă el cu un fel de ironie în glas, îţi dai seama că trebuie să-i izolăm pe noii căsătoriţi. Dumneata la un capăt al casei, ei la celălalt.

Intrarăm într-o cameră bine mobilată, şi primul lucru care-mi atrase privirea fu un pat lung de şapte picioare, larg de şase, şi atât de înalt încât îţi trebuia o scară ca să te urci în el. După ce gazda îmi arătă unde e soneria şi se asigură că zahamiţa era plină şi sticluţele cu apă de Colonie se aflau la locul lor pe toaletă, după ce mă întrebă de mai multe ori dacă nu mai doresc ceva, îmi ură noapte bună şi mă lăsă singur.

Ferestrele erau închise. Înainte de-a mă dezbrăca, deschisei una din ele, dornic să trag în piept aerul proaspăt al nopţii, după o masă lungă şi obositoare. În faţă se găsea Canigou, a cărui privelişte e minunată oricând, dar care îmi păru în seara aceea cel mai. Frumos munte din lume, luminat cum era de razele lunii. Rămăsei câteva minute să admir silueta lui minunată, şi tocmai voiam să închid fereastra, când, coborând ochiţi, zări statuia fixată pe-un soclu, la vreo douăzeci de stânjeni de casă. Era plasată în unghiul unui gard viu, care despărţea o grădiniţă de un întinis careu perfect trasat, şi care, am aflat mai târziu, era terenul oraşului destinat jocului de *paume.* Acest teren, proprietatea domnului de Peyreho, rade,

fusese cedat de către acesta comunei, în urma cererilor insistente ale fiului său.

De la distanţa la care mă aflam îmi era greu să disting înfăţişarea statuii; puteam doar să-mi dau seama de înălţimea ei, care îmi păru cam de şase picioare. În acest moment, doi derbedei din oraş treceau pe terenul de joc, destul de aproape de gard, fluierând frumoasa arie din Roussillon: *Montagnes regalades.* Se opriră să privească statuia; unul dintre ei o înjură chiar cu glas tare. Vorbea catalana; dar eram în Roussillon de vreme destulă pentru a putea desluşi ce zicea.

— Iată-te deci, ticăloaso! (Termenul catalan era mai tare.) Iată-te, zise el. Deci tu i-ai rupt piciorul lui Jean Coli! Dacă aş putea, ţi-aş frânge gâtul.

— Aş! cu ce? zise celălalt. E de aramă şi e atât de tare încât Etienne şi-a nenorocit pila încercând s-o cresteze. E din aramă de pe vremea păgânilor; e mai tare decât ştiu eu ce.

— Dacă aş avea la mine dalta (pesemne era vreun ucenic lăcătuş), i-aş scoate ochii ăia holbaţi şi albi cum ai scoate o migdală din coajă! Ajunge pentru o sută de gologani de argint.

Făcură câţiva paşi îndepărtându-se.

— Trebuie să-i spun bună seara idolului, zise cel mai mare dintre ucenici oprindu-se locului.

Se plecă şi luă ceva de jos, pesemne o piatră. Îl văzui întinzând braţul, aruncând ce luase de jos, şi numaidecât bronzul statuii răsună prelung. În aceeaşi clipă ucenicul îşi duse mâna la frunte scoţând un strigăt de durere.

— Mi-a aruncat-o înapoi! exclamă el.

Şi cei doi derbedei o luară la fugă, mâncând pământul. Se vede că piatra ricoşase, izbind metalul, şi-l pedepsise pe acest netot pentru ultrajul adus zeiţei.

Închisei fereastra, râzând din toată inima. „Încă un vandal pedepsit de Venus! Bine ar fi ca toţi cei ce-au nimicit vechile noastre monumente să se aleagă cu capul spart!” După ce-am rostit această caritabilă urare, m-a prins somnul. Era ziua nămiaza mare când mă trezii.

Lângă patul meu se aflau, de o parte, domnul de Peyrehorade, în haină de casă; de cealaltă parte, un servitor trimis de soţia lui cu o ceaşcă de ciocolată în mână.

— Hai sus, parizianule! Iată-i pe leneşii din Capitală! zicea gazda mea în timp ce eu mă îmbrăcam în grabă. S-a făcut opt şi e încă în pat! Eu simt în picioare de la şase. Am mai urcat de două ori; m-am apropiat de uşă în

vârful picioarelor: niciun semn de viaţă. Să ştii că nu e bine să dormi prea mult la vârsta dumitale. Şi Venus a mea, pe care încă n-ai văzut-o. Hai, dă repede pe gât ceaşca de ciocolată de Barcelona. Veritabilă. Contrabandă. Ciocolată cum nu există la Paris. Prinde puteri, căci, când vei fi în, faţa statuii mele, n-o să mai poţi fi smuls de acolo.

În cinci minute am fost gata, adică pe jumătate ras, cu nasturii anapoda încheiaţi şi buzele arse de ciocolata fierbinte, sorbită în grabă. Coborâi în grădină şi mă găsii în faţa unei statui minunate.

Era o Venus de-o frumuseţe fără seamăn. Avea partea de sus a corpului goală, aşa cum reprezentau cei vechi de obicei marile divinităţi; mâna dreaptă, ridicată la înălţimea sânului, era întoarsă cu palma înăuntru, cu degetul mare şi primele două degete întinse, celelalte două uşor îndoite. Cealaltă mână, apropiată de şold, susţinea voalul care acoperea partea inferioară a trupului. Atitudinea acestei statui o reamintea pe a Jucătorului cu degetele, cunoscut, nu prea ştiu de ce, sub numele de Germanicus. Poate voise să reprezinte zeiţa ce se joacă de-a jocul degetelor.

Oricum ar fi fost, rareori ai prilejul să vezi ceva atât de perfect ca trupul acestei Venus, nimic mai suav, mai voluptuos decât contururile ei, nimic mai elegant şi mai nobil decât voalul ei. Mă aşteptam la vreo operă bizantină, aveam în faţa ochilor o capodoperă din epoca cea mai strălucită în arta statuilor, ceea ce mă izbea, mai ales, era încântătoarea rotunjime a formelor, aşa încât leai fi putut crede mlădiate după natură, dacă natura ar zămisli modele atât de perfecte.

Părul, ridicat pe frunte, părea să fi fost aurit pe vremuri. Capul, mic ca la mai toate statuile greceşti, era uşor înclinat înainte, în ce priveşte trăsăturile chipului, oricât aş vrea, n-aş izbuti niciodată să descriu caracterul lor straniu şi nici naş şti să spun chipul cărei statui antice, din cele pe care le cunosc, mi-l amintea. N-avea nicidecum frumuseţea calmă şi severă a sculptorilor greci, care împrumutau întotdeauna trăsăturilor o imobilitate maiestuoasă. Dimpotrivă, observam cu surprindere intenţia evidentă a artistului de a scoate în relief maliţiozitatea care ajungea până la răutate. Trăsăturile erau uşor contractate: ochii puţin oblici, colţurile gurii răsfrânte în sus, nările puţin umflate. Dispreţ, ironie, cruzime, se citea pe acest chip, totuşi de-o frumuseţe de necrezut. În realitate, cu cât priveai mai mult această admirabilă statuie, cu atât mai mult te încerca sentimentul penibil că frumuseţea ei neasemuită e lipsită de urmele oricărei sensibilităţi.

— Dacă modelul a existat vreodată, îi spusei eu domnului de Peyrehorade, şi mă îndoiesc că Cel de sus a plămădit vreodată o astfel de femeie, îi plâng pe cei care au iubit-o. Cred că-i făcea o deosebită plăcere să-i aducă pe culmile disperării. Are pe chip o expresie feroce şi totuşi de-o nemaivăzută frumuseţe.

— *E Venus cea întreagă de prada ei legată,* exclamă domnul de Peyrehorade, satisfăcut de entuziasmul meu.

Această expresie de ironie infernală era sporită, poate, prin contrast, de ochii încrustaţi în argint şi foarte strălucitori, pe care patina vremii aşternuse un verde bătând în negru, împrumutat, de altfel, întregii statui. Aceşti ochi strălucitori erau atât de vii încât păreau însăşi viaţa. Îmi amintii de ceea ce îmi spusese ghidul, şi anume că cei care-o privesc îşi pleacă fără vrere ochii. Era într-adevăr aşa, şi nu-mi putui stăpâni mânia pe mine însumi, simţindu-mă stingherit în faţa acestui chip de bronz.

— Acum, după ce-ai admirat-o eu de-amănuntul, dragul meu coleg întru preţuirea antichităţilor, zise gazda mea, să începem, dacă n-ai nimic împotrivă, dezbaterea ştiinţifică. Ce părere ai de această inscripţie, căreia mi se pare că nu i-ai acordat nicio atenţie?

Îmi arătă soclul statuii, unde citii aceste cuvinte:

CAVE AMANTEM

— *Quid dicis, doctissime?*[2]

mă întrebă el, frecându-şi mâinile. Să vedem dacă am înţeles sau ou la fel înţelesul acestui *cave amantem!*

— Sunt aici două sensuri, răspunsei eu. Se poate traduce: „Ia seama la cel ce te iubeşte, nu te încrede în iubiţi.” Dar această interpretare dată lui *cave amantem* nu se potriveşte cu latina cultă. Văzând expresia diabolică a doamnei, aş crede mai degrabă că artistul a vrut să pună în gardă pe spectator împotriva acestei teribile frumuseţi. Aş traduce deci: „Ia seama, dacă *ea* te iubeşte!”

— Hm! făcu domnul de Peyrehorade, da, e o tălmăcire admisibilă; dar, să nu fie cu supărare, prefer prima versiune, pe care mi-aş îngădui s-o dezvolt. Ştii cine a fost iubitul Venerei?

— Au fost mai mulţi.

— Da; dar Vulcan a fost primul. Nu crezi oare că vrea să spună: „Cu toată frumuseţea ta, cu tot aerul tău dispreţuitor, iubit îţi va fi un fierar, un

şchiop murdar”? O lecţie serioasă, domnule, pentru cochete!

Nu putui să-mi opresc zâmbetul, atât de trasă de păr mi se păru explicaţia.

— Limba latină e nemaipomenit de concisă, observai eu, ferindu-mă să-l contrazic în faţă pe anticarul meu, şi mă dădui înapoi cu câţiva paşi, să pot privi mai bine statuia.

— O clipă, colega! zise domnul de Peyrehorade luându-mă de braţ, n-ai văzut totul. Mai este încă o inscripţie. Urcă-te pe soclu şi priveşte braţul drept.

Zicând acestea, mă ajută să urc.

Fără prea multă ceremonie, mă agăţai de gâtul statuii, cu care începeam să mă familiarizez. O clipă m-am lipit de ea şi, privind-o de aproape, o găsii mai rea şi încă mai frumoasă.

Avea gravate pe braţ câteva litere, în scriere cursivă antică, după cât mi se păru. Cu ajutorul ochelarilor silabisii cele ce urmează, şi menţionez că domnul de Peyrehorade repeta fiecare cuvânt pe măsură ce-l rosteam, aprobând cu gestul şi cu vocea. Citii deci:

VENERI TVRBVL… EVTICHES MYRO IMPERIO FECIT.

După acest cuvânt *TVRBVL* din primul rând mi se păru că erau câteva litere şterse; dar cuvântul *TVRBVL:* se desluşea foarte bine.

— Ceea ce înseamnă? mă întrebă gazda mea, surâzând cu şiretenie, căci se gândea că n-o să mă descurc uşor cu acest *TVRBVL.*

— E un cuvânt pe care nu mi-l explic încă, îi spusei: restul se-nţelege uşor. Eutyches Myro a făcut această ofrandă zeiţei Venus din porunca sa.

— Minunat. Dar cu *TVRBVL* ce faci? Ce este *TVRBVL?*

— *TVRBVL* mă încurcă grozav. Caut zadarnic unele epitete atribuite Venerei care să-mi dea o dezlegare. N-o fi oare *TVRBVLENTA?* Venus cea care te tulbură, te scoate din minţi. Mă tot gândesc la expresia ei răutăcioasă. *TVRBVLENTA* e un epitet care i s-ar potrivit totuşi Venerei, adăugai cu un glas şovăitor, căci nici eu nu eram prea convins de explicaţia mea.

— Venus turbulenta! Venus gălăgioasa! Ah! Crezi deci că Venus a mea este o Venera de cabaret? Nicidecum, domnule; este o Venera din buna societate. Am să-ţi explic ce înseamnă acest *TVRBVL.* Dar te rog să-mi făgăduieşti că n-o să spui nimănui cele aflate înainte de publicarea

memoriului meu. Pentru că, vezi dumneatale, îmi fac o glorie din această fericită descoperire. Trebuie să ne lăsaţi şi pe noi, bieţi provinciali pârliţi, să adunăm câteva spice. Dumneavoastră sunteţi atât de bogaţi, domnilor savanţi din Paris!

De sus, de pe piedestalul de care eram încă agăţat, i-am făgăduit solemn că nu voi avea niciodată neruşinarea să-i fur descoperirea.

— *TVRBVL… domn*ule, zise el apropiindu-se şi coborând vocea, de teamă ca nu cumva să-l mai audă cineva în afară de mine, înseamnă, de faipt, TVRB*VLNERE.*

— Nu prea înţeleg.

— Iată. La o leghe depărtare de aici, la poalele muntelui, se află un sat care se numeşte Boulternere. E corupţia euvântului latin *TVRBVLNERA.* Nimic mai obişnuit decât această inversiune. Boulternere, domnule, a fost pe vremuri oraş roman. Am fost întotdeauna sigur, dar n-am avut dovada acestui lucru. Azi am dovada. Iată: Venus era divinitatea locală a oraşului Boulternere, şi acest cuvânt *Boulternere,* care e neîndoios de origină antică, dovedeşte, curios lucru, că Boulternere, înainte de a fi oraş roman, a fost oraş fenician!

Se opri un moment pentru a trage aer în piept, făcând haz de uluiala mea. Abia îmi putui înăbuşi hohotul de râs.

— În realitate, urmă el, *TVRBVLNERA* e un cuvânt pur fenician *TVR,* pronunţat *TOUR… TOUR şi J*OUR*, acel*aşi cuvânt, nu-i aşa? SOUR *este* numele fenician TYR. *Nu e* nevoie să-ţi reamintesc sensul. BVL *este* Baal, Bal, Bel, Bul, uşoare deosebiri de pronunţie. În ce priveşte NERA*, asta* mă necăjeşte puţin. Sunt înclinat să cred, negăsind un cuvânt fenician, că vine de la cuvântul grec vprjos, umed, mlăştinos. Ar fi deci un: uvânt corcit. Ca să-mi justific părerea asupra cuvântului vpyjos, am să-ţi arăt, la Boulternere, mlaştinile stătute pe care le formează râurile care vin din munte. Pe de altă parte, terminaţia NERA *ar fi* putut să fie adăugată mai târziu, în cinstea soţiei lui Tetricus, Nera Pivesuvia, socotită ocrotitoarea oraşului Turbul. Dar având în vedere mlaştinile, prefer etimologia cuvântului vpyps.

Luă o priză de tutun cu un aer satisfăcut.

— Dar să-i lăsăm pe fenicieni şi să revenim la inscripţie. Traduc deci: *Venerei din Boulternere Miron îi închină, din porunca ei, această statuie, opera lui.*

M-am ferit să-i critic etimologia, dar am vrut, la rândul meu, să dovedesc spirit de pătrundere şi îi spusei:

— Opreşte-te aci, domnule. Miron a dedicat ceva, dar nu văd în niciun caz că ar fi această statuie.

— Cum! exclamă el, Miron nu era unul dintre cei mai renumiţi sculptori greci? Unul dintre descendenţi, care i-a moştenit talentul, a plămădit această statuie. Acest lucru e neîndoios.

— Dar, replicai eu, văd pe braţ o găurică. Se vede că a fost făcută ca să fixeze ceva, o brăţară, de pildă, pe care acest Miron i-a dăruit-o Venerei drept ofrandă, în semn de ispăşire. Miron a fost un amant nefericit. Venus se mimase pe el: a vrut s-o îmbuneze oferindu-i o brăţară de aur. Observă că *fecit* este folosit adeseori în isensul de *consecravit.* Sunt termeni sinonimi. Ţi-aş arăta destule exemple, dacă aş avea la îndemână pe Gruter sau pe Orelli. Nimic mai firesc ca un îndrăgostit s-o vadă pe Venera în vis şi să-şi închipuie că-i porunceşte să-i dăruiască o brăţară de aur statuii sale. Miron îi dăruia brăţara. Pe urmă, barbarii sau vreun hoţ profanator.

— Ah! se vede cât de colo ca-ţi plac romanele exclamă gazda mea, dându-mi mâna şi ajutându-mă să cobor. Nu, domnule, opera asta e din şcoala lui Miron. Ia seama cum e lucrată şi o să fii de acord cu mine.

Deoarece îmi făcusem o lege din a nu-i contrazice niciodată cu înverşunare pe anticarii încăpăţânaţi, am plecat capul cu un aer convins, spunând:

— Este o piesă admirabilă.

— Ah! Doamne, exclama domnule de Peyrehorade, încă un semn de vandalism. Cineva a zvârlit ou o piatră în statuia mea.

Zărise o urmă albă puţin deasupra sinului statuii. Am observat o urmă asemănătoare pe degetele de la mâna dreaptă, care fuseseră pesemne atinse în trecere de piatră, sau poate că, în urma izbiturii, o bucăţică se desprinsese şi ricoşase, nimerindu-i mâna. Îi povestii gazdei fapta nedemnă al cărei martor fusesem şi pedeapsa neîntârziată care urmase. Râse cu poftă şi, comparându-l pe ucenic cu Diomede, îi ură să-i vadă, asemeni eroului grec, pe toţi tovarăşii lui preschimbaţi în păsări albe.

Clopotul care vesti ora mesei întrerupse această discuţie clasică şi, întocmai ca în ajun, fusei nevoit să mă îndop mâncând cât patru. Apoi veniră fermierii domnului de Peyrehorade, şi în timp ce acesta îi primea, fiul său mă duse să văd o caleaşca pe care o cumpărase la Toulouse pentru logodnica lui şi pe care, bineînţeles, o admirai.

Apoi intrai în grajd cu el, unde mă ţinu o jumătate de oră ca să-mi laude caii, să le facă genealogia, să-mi istorisească ce premii câştigaseră la cursele departamentale. În fine, arătându-mi o iapă sura pe care avea de gând să i-o dăruiască, ajunse să-mi vorbească şi de logodnica lui.

— O s-o vezi astăzi, zise el. Nu ştiu dacă o s-o găseşti frumoasă. Dumneavoastră, cei din Paris, sunteţi tare pretenţioşi dar toată lumea, şi cei de aici şi cei din Perpignan, o găseşte încântătoare. Interesant e că e foarte bogată. Mătuşa ei din Prades i-a lăsat moştenire toată averea sa. Oh! voi fi foarte fericit.

Mi s-a părut ciudat văzându-l mai impresionat de averea logodnicei decât de ochii ei frumoşi.

— Te pricepi la bijuterii, continuă domnul Alphonse. Ce spui de asta? Iată inelul pe care vreau să i-l dăruiesc.

Zicând acestea, trase de pe degetul mic un inel gros împodobit cu briliante, închipuind două mâini împreunate; aluzie care îmi păru peste măsură de poetică. Era un lucru vechi, dar mă gândii că fusese retuşat pentru a i se monta diamantele. Pe faţa dinlăuntru a inelului se puteau citi aceste cuvinte gravate în litere gotice: *Sempr'ab ti,* adică *Pentru vecie cu tine.*

— E un inel frumos, îi spusei; dar diamantele adăugate ulterior i-au răpit ceva din caracterul său.

— Oh! Ba e mult mai frumos aşa, răspunse el zâmbind. Diamantele astea valorează o mie două sute de franci. Maică-mea mi l-a dăruit. E o bijuterie de familie, foarte veche din evul mediu, de pe vremea cavalerilor. L-a purtat bunica mea, care îl moştenise de la bunică-sa. Dumnezeu ştie când o fi fost făcut.

— La Paris, îi spusei eu, se obişnuieşte să se ofere, în asemenea ocazii, un inel foarte simplu, de obicei făcut din două metale diferite, cum ar fi aurul şi platina. Iată, inelul pe care-l porţi pe degetul ăsta ar fi foarte potrivit. Celălalt, cu montura de diamante i cu mâinile unite scoase în relief, e prea mare. Nu mai încape mâna în mănuşă.

— Oh! Va găsi doamna Alphonse un mijloc. Oricum, va fi foarte mulţumită de darul acesta. E plăcut să porţi pe deget nu mai puţin de o mie doua sute de franci. Ineluşul ăsta, adăugă el privind cu satisfacţie micul inel simplu pe care-l purta pe deget, mi l-a dăruit o femeie, la Paris, într-o zi de Lăsata-secului. Ah, ce bine-am mai petrecut acum doi ani când am fost la Paris! Să tot trăieşti acolo!

Şi suspină cu părere de rău.

În ziua aceea trebuia să luăm masa la Puygarrig, la părinţii logodnicei; am urcat, aşadar, în caleaşca şi am pornit spre castelul care se afla la o depărtare cam de o leghe şi jumătate de Ille. Fusei prezentat şi primit ca un prieten al familiei. Nu voi vorbi despre bucate şi nici despre conversaţia care a avut loc la masă, conversaţie la care nu prea am luat parte. Domnul Alphonse, aşezat lângă logodnica sa, din sfert în sfert de oră îi şoptea acesteia ceva la ureche. Ea nu ridica ochii din farfurie, roşea cu sfiiciune la şoaptele domnului Alphonse, dar nu-i rămânea datoare cu răspunsul şi nu se arăta de loc stânjenită.

Domnişoara de Puygarrig împlinise optsprezece ani. Mlădioasă şi subţire, nu se potrivea de loc cu logodnicul ei, robust şi lat în umeri. Era de-o frumuseţe seducătoare. Răspundea atât de firesc îneât nu mă săturam s-o admir. Părea nespus de blândă, dar bunătatea ei nu era totuşi lipsită de-o uşoară ironie. Privind-o, mi-a venit fără vrere în minte Venera gazdei mele. Făcând această comparaţie, mă întrebam în sinea mea dacă nu cumva frumuseţea superioară pe care trebuia să i-o recunosc statuii nu se datora în mare parte expresiei ei de tigroaică, căci energia, chiar în pornirile rele, trezeşte întotdeauna în noi mirarea şi un fel de admiraţie involuntară.

„Ce păcat, îmi spusei eu când plecam din Puygarrig, că o făptură atât de drăguţă s-a nimerit să fie bogată, şi că din pricina averii e cerută în căsătorie de un om nedemn de frumuseţea ei!”

În drum spre Ille nu prea ştiam ce să-i spun doamnei de Peyrehorade, căreia mă gândeam că e cazul să-i adresez din când în când cuvântul.

— Dumneavoastră, cei din Roussillon, sunteţi păgâni! exclamai eu, zău aşa, doamnă! De ce v-aţi hotărât să faceţi căsătoria într-o vineri? Noi, cei din Paris, păzim mai bine datinele. Nimeni nu s-ar încumeta să se însoare într-o vineri.

— Doamne! nu-mi mai vorbiţi de lucrul ăsta, zise ea. Dacă ar fi fost după mine, dacă aş fi avut un cuvânt de spus, vă asigur că aş fi ales altă zi. Peyrehorade a hotărât aşa, iar eu n-am mai avut ce face. Mi-e necaz, totuşi. Dacă se întâmplă vreo nenorocire? Trebuie să fie ceva la mijloc. Altfel de ce s-ar teme toată lumea de ziua de vineri?

— Vineri! exclamă soţul ei. Vineri e ziua Venerei! Cea mai nimerită zi pentru o căsătorie. Precum vezi, dragă colega, nu mă gândesc decât la Venus. Pe cinstea mea că numai din cauza ei am ales ziua de vineri. Mâine,

dacă vrei, înaintea nunţii, îi vom duce o mică jertfă, vom sacrifica doi porumbei în cinstea ei şi, dacă aş găsi pe undeva tămâie…

— Ptiu, Peyrehorade! îl întrerupse nevastă-sa mânioasă din cale-afară. Să tămâiezi un idol! Ai făptui o nelegiuire! Ce-ar spune despre noi oamenii din împrejurimi?

— Cred că o să-mi îngădui zise domnul de Peyrehorade, să-i pun măcar pe creştet o coroană de trandafiri şi de crini: Vezi, domnule, Constituţia e un cuvânt fără rost. Nu ne putem bucura de libertatea cultelor!

Programarea pentru a doua zi a fost rânduită în felul următor: La orele zece fix toată lumea va fi gata îmbrăcată. După micul dejun toţi vor pleca, în trăsuri, spre Puygarrig. Căsătoria civilă se va celebra la primăria satului, iar ceremonia religioasă în capela castelului. Va urma o masă. După masă, până la orele şapte seara, fiecare îşi va petrece timpul cum va crede de cuviinţă. La ora şapte seara vom porni înapoi la Ille şi vom poposi la casa domnului de Peyrehorade, unde cele două familii vor oferi un supeu. Nu va interveni nimic deosebit. Întrucât nu se va putea dansa, oaspeţii sunt rugaţi să mănânce pe săturatelea.

La ora opt mă aflam în faţa statuii, cu un creion în mână, încercând pentru a douăzecea oară să-i desenez chipul, fără a izbuti să-i redau expresia. Domnul de Peyrehorade umbla în jurul meu, îmi dădea sfaturi şi-mi împuia capul cu etimologiile lui feniciene, apoi aranja trandafiri de Bengal pe piedestalul statuii şi cu un ton tragi-comic îi cerea să ocrotească tânăra pereche care urma să-şi ducă viaţa sub acoperişul casei sale. Către ora nouă intră în casă să-şi schinibe hainele şi cam tot atunci îşi făou apariţia domnul Alphonse, îmbrăcat într-un costum nou, cu mănuşi albe, pantofi negri de lac şi un trandafir la butonieră.

— Vreţi să faceţi portretul soţiei mele? îmi spuie el plecându-se peste desenul meu. E frumoasă, nu?

Chiar atunci începu să se desfăşoare o partidă de *paume,* despre care am vorbit mai înainte, şi acest lucru atrase imediat atenţia domnului Alphonse. Iar eu, obosit şi pierzând speranţa de a mai putea surprinde expresia diabolicei figuri, mă lăsai păgubaş şi începui să privesc da jucători. Erau printre ei câţiva spanioli, conducători de catâri, sosiţi în ajun. Erau aragonezi sau navarezi, şi toţi aproape că dădeau dovada unei îndemnări desăvârşite. Astfel, cei din Ille, deşi încurajaţi de prezenţa şi sfaturile domnului Alphonse, fură bătuţi destul de repede de aceşti noi campioni. Spectatorii localnici erau consternaţi, iar domnul Alphonse; se tot uita la

ceas. Ceasul arăta abia nouă şi jumătate. Maică-sa nu era încă pieptănată. Se hotărî: îşi scoase haina, îşi puse o vestă şi îi provocă la joc pe spanioli. Mă uitam la el şi zâmbeam oarecum surprins.

— Trebuie să apărăm onoarea ţinutului, zise el.

Mi se păru, dintr-o dată, în adevăr frumos. Era pasionat. Îmbrăcămintea, care-l preocupase atât de mult până atunci, nu mai însemna nimic pentru el. Cu câteva minute înainte, s-ar fi temut să-şi întoarcă capul de teamă să nu i se strâmbe cravata. Acum nu se mai gândea la părul lui cârlionţat, nici la jaboul lui atât de bine plisat. Şi logodnica? Cred că, dacă lucrul acesta ar fi fost necesar, ar fi amânat căsătoria. L-am văzut încălţând în grabă o pereche de sandale, suflecându-şi mânecile şi aşezându-se, sigur de el, în fruntea celor învinşi, ca Cezar ducându-şi soldaţii la Dyrrachium. Sării gardul şi îmi găsii un loc mai bun la umbra unui sâmbovine, aşa încât să pot vedea amândouă echipele.

Spre uimirea şi ciuda tuturor, domnul Alphonse nu izbuti să lovească prima minge, e adevărat că mingea venise razant cu pământul, lansată ou o forţă surprinzătoare de un aragonez care părea să fie şeful spaniolilor.

Era. Un om cam de vreo patruzeci de ani, uscat, plin de neastâmpăr, înalt de şase picioare şi pielea sa măslinie avea o culoare aproape tot atât de închisă ca bronzul din care fusese plămădită Venus.

Mânios pe sine, domnul Alphonse dădu cu racheta de pământ.

— Blestemat inel! strigă el. Îmi strânge prea tare degetul! Din pricina lui am pierdut o minge sigură.

Îşi scoase, cu destulă caznă, inelul cu diamante: m-ara apropiat de el să i-l iau dar el mă ocoli, alergă spre statuia Venerei, şi îi petrecu inelul pe inelar. Se înapoie în goană şi se aşeză iar în fruntea celor din Ille.

Era palid, dar calm şi hotărât. Din clipa aceea nu mai făcu nicio greşeală, iar spaniolii mâncară bătaie. Entuziasmul spectatorilor întrecu orice margini: unii scoteau strigăte de bucurie, aruncându-şi bonetele în aer; alţii îi strângeau mâinile, acoperindu-l de laude pentru că le salvase onoarea. Dacă în fruntea unei armate ar fi respins năvala duşmanilor, cred că n-ar fi fost ridicat în slavă mai mult ca acum. Necazul pe care-l arătau cei învinşi sporea strălucirea victoriei sale.

— Vom mai juca şi alte partide, viteazule, îi spuse el aragonezului, privindu-l de sus. O să vă las să faceţi ceva puncte.

Aş fi vrut ca domnul Alphonse să fie mai modest şi îmi păru rău că-şi umilise adversarul.

Aceste vorbe fură pentru spaniolul cu trup uriaş ca o lovitură de măciucă. Pieliţa obrazului, arsă de soare, deveni palidă. Îşi privea încruntat racheta, strângând din dinţi apoi, zise încet, cu glas înăbuşit: *„Me Io pagaris”.*

Glasul domnului de Peyrehorade îl aduse pe fiul său la realitate: gazda mea, mirat că nu-l găsise supraveghind pregătirea caleştei celei noi, fu şi mai uimit văzându-l leoarcă de sudoare, cu racheta în mână. Domnul Alphonse alergă în casă, se spălă pe mâini şi pe faţă, îşi puse haina cea nouă şi pantofii de lac şi, numai după cinci minute, trăsura gonea pe (drumul care ducea la Puygarrig. Toţi jucătorii de *paume* din oraş şi un mare număr de oameni se aţineau în urma trăsurii scoţând strigăte de bucurie. Caii voinici înhămaţi la trăsură abia puteau să le-o ia înainte acestor catalani iuţi de picior.

Sosirăm la Puygarrig şi cortegiul sta gata să pornească spre primărie, când domnul Alphonise, lovindu-şi fruntea cu palma, îmi şopti:

— Ce greşeală! Am uitat inelul! L-am uitat pe degetul statuii, lua-o-ar dracu. Te rog nu-i spune mamei. Poate nu observă.

— De ce nu trimiţi pe cineva să ţi-l aducă? îl întrebai.

— Pe cine? Servitorul meu a rămas la Ille, şi în ăştia n-am nicio încredere. Diamante în valoare de o mie două sute de franci! L-ar putea tenta pe oricine. Pe urmă ce-ar zice cei de aici de neatenţia mea? Şi-ar bate joc de mine. Ar zice că sunt bărbatul statuii. De nu mi l-ar fura! Noroc că netrebnicii ăştia se tem de statuie. Nu îndrăznesc să se apropie prea mult de ea. Ei! Nu-i nimic; mai am unul.

Ceremonia civilă şi cea religioasă avură loc cu pompa cuvenită domnişoara de Puygarrig primi inelul destinat unei modiste din Paris, fără să ştie că logodnicul ei îi sacrifică mărturia unei iubiri. Apoi ne aşezarăm la masă, unde am rămas timp îndelungat, bând, mâncând, cântând. Mă uitam la mireasă şi-mi părea rău de toată hărmălaia din jurul ei dar făcea faţă cu bine sitruaţiei cum nici nu m-aş fi aşteptat, iar în tulburarea ei nu era nici stângăcie, nici prefăcătorie. Poate că atunci când te afli într-o situaţie grea devii îndrăzneţ.

În sfârşit, pe la orele patru, a dat Dumnezeu şi ne-am ridicat de la masă. Bărbaţii s-au dus să se plimbe prin parc, un parc într-adevăr minunat, sau să privească hora pe care o încinseseră pe pajiştea din faţa castelului ţăranii din Puygarrig, gătiţi de sărbătoare. Aşa au trecut câteva ore. Între timp, femeile se învârteau în jurul miresei, admirându-i darul de nuntă oferit de mire, pe care ea îl arăta tuturor. Apoi îşi schimbă veşmintele şi am luat

seama că îşi acoperise frumosul ei păr cu o bonetă şi o pălărie cu pene, căci femeile sunt nerăbdătoare să se împodobească cu lucruri pe care, din pricina tradiţiei, nu le pot purta cât sunt încă domnişoare.

Cam pe la ceasurile opt ne-am pregătit să pornim pe Illei. Dar înainte de asta avu loc o scenă patetică. Mătuşa domnişoarei de Puygarrig, care-i ţinea loc de mamă, femeie în vârstă şi foarte evlavioasă, nu voia în ruptul capului să vină cu noi la oraş. La plecare îi ţinu nepoatei sale o lungă predică în legătură cu îndatoririle ei de soţie, o predică scăldată în lacrimi şi presărată cu sărutări. Domnul de Peyrehorade asemuia această scenă a despărţirii cu răpirea Sabinelor. În sfârşit pornirăm, şi în tot timpul drumului fiecare dintre noi se strădui s-o înveselească pe mireasă şi s-o facă să râdă, dar fu în zadar.

La Ille ne aştepta masa întinsă, şi ce mai masă! Dacă bucuria fără frâu din cursul dimineţii imă surprinsese, fusei şi mai mirat de vorbele în doi peri şi glumele a căror ţintă fură, cu precădere, mirele şi mireasa. Mirele, care înainte de-a se aşeza la masă se făcuse, pentru scurt timp, nevăzut, era alb la faţă şi de-o seriozitate glacială.

Sorbea des din paharul cu vin vechi de Collioure, aproape tot atât de tare ca rachiul. Stăteam chiar lângă el şi crezui de datoria mea să-l previn:

— Ia seama! Ştii că vinul…

Nu ştiu ce prostie i-am spus spre a mă pune în unison cu convivii.

Mă împinse cu genunchiul, şoptindu-mi la ureche:

— Când ne vom ridica de la masă… aş vrea să vă spun două vorbe.

Tonul solemn mă surprinse. Îl privii cu atenţie şi observai că trăsăturile feţei i se schimbaseră în mod ciudat.

— Nu cumva ţi-e rău? îl întrebai.

— Nu.

Şi iar se aşternu pe băutură.

Între timp, în mijlocul strigătelor şi aplauzelor, un copil de vreo unsprezece ani, care se strecurase sub imasă, le arătă celor prezenţi o panglică frumoasă, roz-albă, desprinsă de la glezna miresei şi pe care aceasta şi-o înnodase în chip de jartieră. Ea fu imediat tăiată în bucăţi şi împărţită tinerilor, care îşi împodobiră butoniera, potrivit unui vechi obicei ce se păstrează încă în unele familii cu tradiţii patriarhale. Mireasa se roşise până în albul ochilor. Dar tulburarea ei ajunse la culme atunci când domnul de Peyrehorade, după ce rugă să se facă linişte, rosti cu glas cântător câteva

versuri catalane, pe care, după spusele lui, le scrisese chiar atunci. Iată sensul acestor versuri, dacă am înţeles bine:

„Ce înseamnă asta, prieteni? Oare din pricina vinului văd dublu? Parcă aici ar fi două Venere."

Speriat, mirele întoarse brusc capul şi toţi începură să râdă.

— Da, continuă domnul de Peyrehorade, sub acoperişul ăsta sunt două Venere. Una, dezgropată din pământ ca o trufă, cealaltă, coborâtă din ceruri, şi care ne-a împărţit centura ei

Voia să zică jartiera.

— Fiule, alege! Care-ţi place mai mult: Venus romana sau cea catalană? Secătura o alege pe cea catalană, şi foarte bine face. Venus romana e neagră, cea catalană e albă. Romana e rece, catalana aprinde tot ce atinge.

Acest final stârni atâta vacarm, atâtea aplauze, râsete şi strigăte de ura încât creziui că o să ne cadă tavanul în cap. În mijlocul acestui vacarm, doar trei meseni îşi mai păstrau cumpătul: mirele, mireasa şi eu. Mă durea capul de-mi plesnea; şi pe urmă, nu ştiu de ce, o căsătorie mă întristează întotdeauna. Pe deasupra, cea de faţă mă dezgusta puţin.

După ce ajutorul de primar intona ultimele cuplete, care erau din cale-afară de deochiate, am intrat cu toţii în salon, spre a ne lua rămas bun de la mireasă, care trebuia să fie condusă îndată în camera sa, căci era aproape miezul nopţii.

Domnul Alphonse mă trase sub canatul unei ferestre şi îmi spuse, privind sperios în juru-i:

— O să râdeţi de mine, dar nu ştiu ce am, parcă aş fi vrăjit! să mă ia dracu!

Primul gând care-mi veni în minte fu că se credea ameninţat de vreo nenorocire asemănătoare celor de care vorbesc Montaigne şi Doamna de Sevigné: „Orice imperiu al dragostei e plin de poveşti tragice etc."

„Credeam că acest fel de accidente nu li se întâmplă decât oamenilor inteligenţi", rostii în sinea mea.

— Ai băut prea mult vin de Collioure, dragul meu domn Alphonse, îi spusei. Ţi-am atras atenţia.

— Da, poate. Dar s-a întâmplat ceva mai înfricoşător.

Glasul îi tremura. Crezui că se-mbătase.

— Ştiţi, inelul meu? continuă el după un moment de tăcere.

— Ei, ţi l-a furat?

— Nu.

— Atunci, îl ai la dumneata?

— Nu, nu pot, nu pot să-l scot din degetul diavoliţei de Venus.

— Ei cum? Se vede că n-ai tras destul de tare.

— Ba da. Dar Venus. Venus şi-a îndoit degetul.

Se uita la mine cu o privire rătăcită, sprijinindu-sc de perete ca să nu cadă.

— Basme! îi zisei. Ai forţat inelul pe deget. Mâine, cu ajutorul unui cleşte, ai să-l poţi trage înapoi. Dar ia seama să nu faci vreun rău statuii!

— De ce nu mă credeţi când vă spun că şi-a îndoit degetul şi a reţinut inelul? A îndoit degetul, mă înţelegeţi? La drept vorbind, acum ea e nevasta mea, pentru că ei i-am dăruit inelul… Nu vrea să mi-l dea înapoi.

Simţii un tremur subit şi mi se făcu pielea ca de găină. Dar el, oftând adânc, îmi trimise în nări un dampf de vin şi orice emoţie îmi dispăru.

„Netrebnicul, gândii eu, de beat ce e nu mai ştie ce spune.”

— Sunteţi anticar, domnule, adăugă mirele cu glas jalnic, vă pricepeţi bine la statuile astea… Poate există un resort sau vreo altă drăcovenie, pe care eu nu o cunosc. N-aţi vrea să mergeţi să cercetaţi?

— Cu plăcere, îi spusei. Hai să mergem!

— Nu! E mai bine să vă duceţi singur.

Ieşii din salon.

Cât stătusem la masă vremea se schimbase şi acum ploua cu găleata. Tocmai voiam să cer o umbrelă, când un gând mă opri. „Aş fi un nătărău, îmi zisei, să iau drept bune vorbele unui om beat şi să alerg să cercetez statuia! N-ar fi exclus să fi pus la oale o farsă în dorinţa de a-i face să râdă pe aceşti cumsecade provinciali. Ce rost are să mă ude ploaia până la piele şi să mă aleg din toată afacerea asta, în cel mai bun caz, cu un guturai?”

Din pragul uşii aruncai o privire spre statuia pe care şiroia apa şi urcai în camera mea, evitând să trec prin salon. Mă culcai; dar somnul se lăsa aşteptat. Îmi trecea prin minte tot ce se întâmplase în timpul zilei. Mă gândeam la rtânăra mireasa atât de frumoasă şi atât de pură, care încăpuse pe mâinile unui beţivan brutal. Ce lucru odios, îmi ziceam eu, o căsătorie de convenienţă! Primarul îşi încinge eşarfa tricoloră, popa îşi îmbracă odăjdiile şi, în urma unui scurt ceremonial, cea mai curată fată din lume cade pradă Minotaurului! Ce îşi pot spune, oare, două fiinţe care nu se iubesc în această clipă unică pe care îndrăgostiţii ar răscumpăra-o cu preţul vieţii lor? Poate iubi o femeie un bărbat pe care l-a văzut într-un asemenea hal în ziua

nunţii? Primele impresii nu se şterg şi, sunt sigur, acest domn Alphonse ar merita să fie dispreţuit…

În timp ce-mi rosteam în gând monologul, pe care-l redau în rezumat, prin casă s-a iscat un du-te-vino, uşile se închideau şi se deschideau cu zgomot, iar de jos, din stradă, se auzea cum pleacă trăsurile. Pe urmă mi s-a părut că aud pe scară paşii uşori ai mai multor femei ce se îndreptau către extremitatea coridorului opus camerei mele. Mireasa era probabil dusă cu alai în camera nupţială. După un răstimp, aceiaşi paşi coborâră scara. Uşa odăii doamnei de Peyrehorade se închisese. „Cât trebuie să fie de tulburată, mi-am zis eu, şi cât de greu trebuie să-i fie bietei fete!” Mă tot învârteam în pat, plin de neastâmpăr. Un burlac se simte prost într-o casă în care are loc o căsătorie.

Liniştea care se aşternu în casă fu tulburată de nişte paşi grei care urcau scara. Treptele de lemn trosneau sub greutatea lor.

— Ce nesimţit! exclamai eu. Fac prinsoare că o să cadă pe scara.

Liniştea se împlini la loc. Începui să răsfoiesc o carte, ca să schimb şirul gândurilor. Era o statistică a departamentului, în care se afla şi o dare de seamă a domnului de Peyrehorade în legătură cu monumentele druidice ale arondismentului Prades. După trei pagini de lectură am aţipit.

Dormeam chinuit şi m-am trezit de mai multe ori. Eram treaz cam de vreo douăzeci de minute, când, pe la orele cinci dimineaţa, trâmbiţă cocoşul. Se crăpa de ziuă. Auzii atunci limpede aceiaşi paşi grei coborând «cară care trosnea sub greutatea lor, întocmai cum auzisem înainte să dorm. Mi se păru ciudat. Căscând, încercam să ghicesc de ce domnul Alphonse se sculase cu noaptea-n cap. Dar nu puteam să dezleg ghicitoarea. Eram gata să aţipesc, când din nou atenţia îmi fu atrasă de nişte tropăituri stranii, cărora li se adăugară curând ţârâitul soneriilor, pocnetul uşilor care se deschideau cu zgomot. Mi se păru că desluşesc strigăte înăbuşite.

„O fi dat beţivanul foc casei!” mi-am zis eu, sărind din pat. M-am îmbrăcat în grabă şi am ieşit în coridor. Din celălalt capăt al coridorului răzbeau strigăte şi vaiete, şi-un ţipăt sfâşietor care întrecea vacarmul…

„Copilul meu! Copilul meu!”

I se întâmplase, fără îndoială, o nenorocire domnului Alphonse. Alergai spre camera nupţială: camera era plină de oameni. Ochii mi se opriră asupra tânărului bărbat, care zăcea pe jumătate îmbrăcat de-a curmezişul patului, al cărui lemn fusese parcă zdrobit. Zăcea alb la faţă şi nemişcat. Maică-sa sta plecată asupră-i, bocind şi strigând. Domnul de Peyrehorade umbla de eolo-

colo, îi freca tâmplele cu apă de colonie, îi dădea să miroasă săruri. Vai! fiul ei îşi dăduse de multă vreme sufletul. Pe o canapea, la celălalt capăt al camerei, mireasa se zbătea, zvârcolindu-se cumplit şi scoţând strigăte nearticulate; două servitoare voinice abia izbuteau s-o stăpânească.

— Doamne! strigai eu. Ce s-a întâmplat?

Mă apropiai şi cercetai trupul sărmanului mire: era ţeapăn şi rece. Fălcile încleştate şi chipul care i se înnegrise arătau că trecuse printr-o spaimă îngrozitoare. Se părea că avusese parte de o moarte violentă şi o agonie teribilă. Nici urmă de sânge, totuşi, pe haine. Îndepărtai cămaşa şi văzui pe pieptul lui un semn vânăt care se prelungea pe coate şi pe spinare. Ai fi zis că fusese strâns într-un cerc de fier. Am călcat pe ceva tare care se afla pe covor; m-am aplecat şi am ridicat de sub covor inelul cu diamante.

Cu chiu cu vai, i-am transportat pe domnul de Peyrehorade şi pe soţia lui în camera lor; apoi şi pe mireasă.

— Acum aveţi o fiică, le spusei. Îi datoraţi îngrijire.

Apoi îi lăsai singuri.

Nu mi se pare exclus ca domnul Alphonse să fi fost victima unui asasinat ai cărui autori găsiseră mijlocul de-a se introduce noaptea în camera miresei. Semnul vânăt de pe piept, care cuprindea, circular coastele şi spinarea, mă descumpănea totuşi, căci o bâtă sau un drug de fier n-ar fi putut să lase o asemenea urmă. Deodată, îmi amintii că la Valencia ucigaşii cu simbrie foloseau nişte saci lungi de piele umpluţi cu nisip fin pentru a ucide pe cei a căror moarte le fusese plătită. Îmi veni în minte conducătorul de catâri aragonez şi totodată cuvintele lui ameninţătoare. Dar nu prea îmi venea să cred că se răzbunase atât de cumplit pentru o simplă glumă.

Am răscolit toată casa, căutând să văd dacă lipsea ceva. Toate lucrurile erau la locul lor. Coborâi în grădină să văd dacă nu cumva asasinii putuseră să se introducă pe acolo în casă. Cu toată râvna mea, n-am aflat niciun indiciu. De altfel, ploaia din ajun spălase pământul destul de bine ca să îndepărteze orice urmă. Mi s-a părut totuşi că desluşesc urmele unor paşi grei, care se întipăriseră adânc în pământul afânat; porneau în două direcţii contrarii, urrnând însă aceeaşi linie, începând din unghiul gardului vecin cu terenul de joc şi ajungând la uşa casei. Ar fi putut să fie urmele paşilor domnului Alphonse când se dusese să smulgă inelul din degetul statuii. Pe de altă parte, gardul viu fiind, în acest loc, mai puţin des decât oriunde, ucigaşii ar fi putut pătrunde pe aici mult mai uşor. Trecând de mai multe ori prin faţa statuii, mă oprii o clipă s-o privesc. De data aceasta, trebuie să

mărturisesc, mă cuprinse groaza când îi privii expresia de răutate ironică întipărită pe chip. Sub impresia înfricoşătoarelor scene al căror— martor fusesem, mi se păru că văd o divinitate infernală bucurându-se de nenorocirea care lovise această casă.

M-am înapoiat în camera mea, unde am rămas până la prânz. De abia atunci ieşii să văd ce se mai întâmplase cu gazdele mele. Se liniştiseră oarecum; domnişoara Puygarrig, sau mai exact văduva domnului Alphonse, îşi venise în fire. Vorbise chiar cu procurorul regal din Perpignan, tocmai atunci în trecere prin Ille, şi acest magistrat îi primise depoziţia. Mi-o ceru pe a mea. I-am spus ceea ce ştiam şi nu i-am ascuns bănuielile mele în legătură cu conducătorul de catâri aragonez. Procurorul ordonă să fie imediat arestat.

— Aţi aflat ceva de la doamna Alphonse? îl întrebai pe procurorul regal, după ce depoziţia mea fu scrisă şi semnată.

— Biata femeie! Am impresia c-a înnebunit, îmi spuse el zâmbind cu tristeţe. E nebună! Nebună de-a binelea! Iată ce mi-a spus: Cică se culcase de câteva minute şi trăsese pologul, când uşa camerei se deschise şi cineva intră înăuntru. Doamna Alphonse sta culcată în pat cu faţa întoarsă spre perete. Nu făcu nicio mişcare, fiind convinsă că în cameră intrase soţul ei. Dar imediat patul începu să trosnească din toate încheieturile, ca şi cum cineva, greu din cale-afară, se aşezase pe el. O cuprinse spaima, dar nu avu curajul să privească. Se scurseră astfel cinci sau şase minute, nu-şi poate da bine seama. Apoi, făcu o mişcare involuntară, ea, sau poate persoana care se afla în pat, şi simţi că se lipeşte de ceva rece ca gheaţa, după propria-i mărturisire. Se trase la marginea patului, tremurând ea varga. Puţin după asta, uşa se deschise a doua oară şi intră cineva care zise: „Bună seara nevestică”. Apoi dădu la o parte pologul. Auzi un strigăt înăbuşit. Persoana care se afla în pat, alături de ea, se ridică în capul oaselor şi parcă întinse braţele înainte. Atunci întoarse capul şi-l văzu, după propriile-i mărturisiri, pe soţul ei în genunchi lângă pat, cu capul pe pernă, în braţele unei namile verzui, care îl strângea cu putere. Susţine, şi mi-a spus-o de douăzeci de ori, biata femeie! susţine că a recunoscut pe cine? ia ghici? Pe Venus de bronz, statuia domnului de Peyrehorade. De când a fast scoasă din pământ, toată lumea nu se gândeşte decât la ea. Dar ascultă ce mi-a povestit mai departe, nebuna. Cică de spaimă a leşinat şi câtva timp n-a mai ştiut ce se întâmplă în jurul ei. Cât a rămas în starea asta, habar n-are. Când şi-a revenit în simţiri, a dat cu ochii iar de stafia aceea, sau de statuie, cum susţine întruna,

nemişcată, ou picioarele şi cu partea de jos a trupului în pat, cu bustul şi braţele întinse înainte şi strângând în braţe pe ibărbatul ei, care nu mai făcea nicio mişcare. Un cocoş trâmbiţă. Atunci statuia coborî din pat, slobozi din braţe trupul neînsufleţit şi ieşi. Doamna Alphonse se repezi la sonerie. Restul îl ştii.

Fu adus spaniolul; îşi păstră calmul şi se apără cu mult sânge rece şi prezenţă de spirit. Recunoscu că rostise cuvintele pe care le auzisem, pretinzând însă că nu voise să spună altceva decât că a doua zi, fiind mai odihnit, va câştiga partida cu învingătorul său. Mi-aduc aminte că a adăugat:

— Un aragonez, atunci când e insultat, nu amână răzbunarea pe a doua zi. Dacă aş fi socotit că vorbele domnului Alphonse sâmt o insultă, i-aş fi băgat cuţitul pe loc în burtă.

Tălpile pantofilor săi au fost comparate cu urmele de paşi din grădină; urmele de paşi erau cu mult mai mari.

În fine, hotelierul, care-i înehiriase o cameră, mărturisi, cu mâna pe inimă, că spaniolul îşi petrecuse toată noaptea în grajd, îngrijind pe unul din catârii lui oare se îmbolnăvise.

Pe de altă parte, aragonezul se bucura de bună reputaţie şi era cunoscut în regiune, unde venea în fiecare an, adus de negoţul lui. I se dădu drumul, cerându-i-se scuzele de rigoare.

Era să uit depoziţia unui servitor care-l văzuse ultimul pe domnul Alphonse în viaţă. Se pregătea să urce la soţia lui şi, chemându-l pe omul acesta, îl întrebă, foarte neliniştit, dacă nu cumva ştie unde mă aflu. Servitorul îi răspunse că nu m-a văzut de loc. Atunci domnul Alphonse suspină şi, după ce păstră tăcerea mai mult ea un minut, zise:

„Hei! L-o fi luat şi pe el dracu!”

Îl întrebai pe acest om dacă domnul Alphonse avea pe deget inelul său cu diamante atunci când îi vorbise. Servitorul şovăi înainte de a-mi răspunde; apoi îmi răspunse că nu crede, şi că, de altfel, nici nu luase bine seama.

— Dacă ar fi avut inelul pe deget, adăugă el, aş fi băgat de seamă, fără îndoială, căci eram încredinţat că i-l dăruise doamnei Alphonse.

În timp ce-l întrebam, simţeam că pune stăpânire pe mine teroarea superstiţioasă pe care depoziţia doamnei Alphonse o răspândise în întreaga casă. Procurorul regal mă privi surâzând şi mă ferii să insist.

La câteva ore după ce domnul Alphonse fusese dus la groapă, mă pregăteam să părăsesc Ille. Trăsura domnului Peyrehorade trebuia să mă

ducă până la Perpignan. Cu toată starea lui de slăbiciune, bietul bătrân vru să mă însoţească până ila poarta grădinii. Străbăturăm grădina în tăcere, el de abia târându-se, rezemat de braţul meu. În momentul despărţirii, aruncă o ultimă privire spre Venus. Mă gândeam că gazda mea, deşi nu împărtăşea spaima şi ura pe care aceasta o inspira unei părţi a familiei sale, se va debarasa de un lucru a cărui prezenţă îi va aminti mereu nenorocirea care se abătuse asupră-i. Aş fi vrut să-l determin s-o plaseze într-un muzeu. Ezitam să atac acest subiect, când domnul de Peyrehorade întoarse involuntar capul, urmărindu-mi privirile. Văzu statuia şi izbucni în lacrimi. Îl îmbrăţişai şi, nemaiîndrăznind să rostesc un singur cuvânt, urcai în trăsură.

De atunci n-am mai aflat să fi intervenit nimic pentru a clarifica misterioasa catastrofă.

Domnul de Peyrehorade muri la câteva luni după fiul său. Mi-a lăsat prin testament manuscrisele sale, pe care le voi publica, poate, într-o zi. N-am găsit printre ele lucruri referitoare la inscripţiile de pe statuia Venerei.

P.S. Amicul meu, domnul de P., îmi scrie de la Perpignan ca statuia nu mai există. După moartea soţului său, prima grijă a doamnei de Peyrehorade a fost s-o topească, transformând-o în clopot. E folosită, sub această înfăţişare, de biserica din Ille. Dar adaugă domnul de P, se pare că şi sub această înfăţişare nu înceta să răspândească nenorocirea. De când bătăile acestui clopot răsuna în Ille, viile au degerat de două ori.

---

[1] Sport practicat cu ajutorul unei mingi şi-al unei rachete, oarecum asemănător jocului de oină şi din care a derivat pelota.
[2] Ce spui tu, înţeleptule? (Lat.)

Table of Contents

[1]
[2]